

Столяров В.Ф.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів Київського
національного університету технології та дизайну,

Любенко Н.М.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів Київського
національного університету технології та дизайну

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІТИЧНИХ ОЦІНОК ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

Стаття присвячена питанням розвитку методології аналізу фінансової діяльності підприємств — суб'єктів підприємництва у виробничій сфері. Зокрема, запропоновано новий системний підхід до структурної класифікації джерел фінансування й самофінансування підприємницької діяльності та обґрунтовано методику розрахунку декількох аналітичних показників для характеристики динаміки процесів формування фінансових ресурсів, у тому числі процесів самофінансування.

The article is devoted to questions of developing methods to analyze the financial activity of enterprises — subjects of entrepreneurship in the production sphere. The authors, in part, suggest a new systemic approach to structural classification of funding sources and self-financing of entrepreneurial activity and also motivate methods for calculating several analytical indices to characterize the dynamics of processes of forming financial resources, including the processes of self-financing.

Однією з найважливіших складових управління фінансами (фінансового менеджменту) та запорукою ефективності управлінських рішень є фінансовий аналіз як процес оцінки фінансового стану й фінансових результатів діяльності підприємства з метою забезпечення його подальшого стійкого розвитку в інтересах суспільства і власників. Інформаційно-методологічне забезпечення фінансового аналізу залежить від інформативності аналітичних показників щодо різних аспектів діяльності підприємства.

Традиційно виокремлюють такі основні системні блоки (інструменти й методи) фінансового аналізу підприємства:

- горизонтальний (трендовий) аналіз;
- вертикальний (структурний) аналіз;
- аналіз прибутковості (рентабельності);
- аналіз оборотності активів (ділової активності);
- аналіз фінансової незалежності (структури джерел фінансування);
- аналіз платоспроможності.

У ринкових умовах господарювання, коли підприємствам — суб'єктам підприємництва недержавної форми власності — надано право самостійно приймати рішення щодо вибору стратегій і форм залучення (формування) фінансових

ресурсів, істотно зростає значення аналітичних оцінок структури джерел фінансування господарської діяльності підприємства. За співвідношенням джерел фінансування оцінюється рівень фінансової незалежності підприємства, який є важливим чинником імовірності фінансової кризи.

Утім, показники, що зазвичай рекомендуються в економічній літературі для застосування при проведенні аналізу структури джерел фінансування (коефіцієнти автономії, загальної чи поточної заборгованості тощо), ґрунтуються на балансових оцінках власного капіталу та зобов'язань підприємства, тобто відбивають лише його фінансовий стан на певну дату. Не применшуючи значення цих показників, варто зауважити, що вони не розкривають динаміку процесів формування фінансових ресурсів підприємства протягом аналізованого (звітного) періоду.

На наш погляд, у межах фінансового аналізу діяльності підприємства необхідно й актуально посилити увагу до аналітичних оцінок *динаміки процесів формування фінансових ресурсів*, що сприятиме досягненню головної мети фінансового аналізу підприємства — виявленню на основі результатів аналізу потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів.

Викладені нижче пропозиції з удосконалення методичних підходів до поглибленого аналізу динаміки процесів формування фінансових ресурсів на підприємствах виробничої сфери можна узагальнити таким чином:

- пропозиції з удосконалення класифікації джерел формування фінансових ресурсів на підприємствах;
- рекомендації щодо кількісної оцінки чистого збільшення (зменшення) фінансових ресурсів підприємства — як у підсумку, так і за класифікаційними групами джерел фінансування;
- рекомендації стосовно складу й порядку розрахунку аналітичних показників, що відбивають процеси формування фінансових ресурсів на підприємстві протягом аналізованого (звітного) періоду.

Для аналізу процесів формування фінансових ресурсів потрібно, по-перше, класифікувати джерела формування таких ресурсів на підприємстві. Господарським кодексом України (ст. 140) визначено, що джерелами формування майна суб'єктів господарювання є:

- грошові та матеріальні внески засновників;
- доходи від реалізації продукції (робіт, послуг);
- доходи від цінних паперів;
- капітальні вкладення й дотації з бюджетів;
- надходження від продажу (надання в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що їм належать, придбання майна інших суб'єктів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян;
- інші джерела, не заборонені законом¹.

¹ Див.: Господарський кодекс України.

Інакше структуровані фінансові джерела формування майна (активів) підприємства у грошових оцінках за основними розділами і статтями пасивів балансу. Щонайперше джерела формування активів поділяються на власний капітал та зобов'язання з подальшою детальною класифікацією за розділами і статтями, яка забезпечує можливості для проведення різнобічного аналізу не тільки фінансового стану підприємства, а й процесів формування його фінансових ресурсів. Саме на інформації, яка міститься в балансі підприємства, переважно ґрунтуються показники запропонованої нами методики аналізу процесів формування фінансових ресурсів (лише в деяких ситуаціях необхідне залучення інформації з інших документів фінансової звітності підприємства).

Одним із фундаментальних принципів функціонування підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності — є самофінансування, під яким традиційно розуміють забезпечення фінансових потреб підприємства (як поточної виробничо-господарської діяльності, так і розвитку) за рахунок власних джерел. З огляду на вплив процесів самофінансування на показники фінансової незалежності та фінансової стійкості підприємства, джерела самофінансування в контексті аналізу процесів формування фінансових ресурсів варто виділяти окремою складовою.

Очевидно, що методика аналітичної оцінки процесів самофінансування на окремо взятому підприємстві вимагає, передусім, виділення власних джерел самофінансування.

Щодо класифікації власних джерел фінансування (джерел самофінансування), яка наводиться у фаховій літературі², фінансові аналітики застосовують різні підходи:

Перший підхід. До власних фінансових ресурсів у контексті самофінансування відносять чистий прибуток (прибуток від усіх видів діяльності після сплати податку на прибуток) та амортизаційні відрахування;

Другий підхід. До власних фінансових ресурсів зараховують лише ресурси, відображені в балансі підприємства як власний капітал. За такого підходу до джерел формування власних ресурсів належать надходження від власників і прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства;

Третій підхід. До джерел самофінансування включають (з уточнювальною назвою прихованого самофінансування), крім інших власних джерел, так звані “стійкі пасиви” — сформовані на підприємстві за рахунок витрат резерви та забезпечення. Інколи до складу “стійких пасивів” пропонується також включати кредиторську заборгованість.

Кожен із зазначених підходів має певну аргументацію й зумовлений особливостями процесів формування фінансових ресурсів підприємства.

² Бланк І.А. Финансовый менеджмент: Учеб. курс. — К.: Ника-Центр; Эльга, 2001; Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2002; Фінанси підприємств: Підруч. / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. — 4-те вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002.

Амортизаційні відрахування є стабільним джерелом фінансових ресурсів. Їх цільове економічне призначення — забезпечувати відтворення основних засобів і нематеріальних активів. У сучасних умовах господарювання розподіл і використання амортизаційних відрахувань не завжди супроводжуються створенням відокремлених грошових фондів (це залишається обов'язковим лише для підприємств державної форми власності для контролю за цільовим використанням цих коштів). На підприємствах недержавної форми власності амортизаційний фонд як такий здебільшого не формується, й відповідні кошти виступають фактично як власні фінансові ресурси багатocільового призначення.

На наш погляд, включення амортизаційних відрахувань до складу джерел самофінансування при проведенні аналізу процесів формування фінансових ресурсів на підприємстві є обов'язковим для адекватної оцінки цих процесів. При цьому саме прибуток і амортизаційні відрахування характеризуються як власні внутрішні джерела й можуть класифікуватись як чисте внутрішнє самофінансування.

Пасиви балансу підприємства у складі власного капіталу безпосередньо не відбивають амортизаційних відрахувань, тому другий із перелічених вище традиційних підходів не враховує це джерело самофінансування (як не береться до уваги амортизація при визначенні коефіцієнтів, що традиційно застосовуються для характеристики фінансового стану підприємства).

Інформація, що міститься в балансі підприємства та звіті про рух власного капіталу, дає змогу безпосередньо виділити такі джерела формування власного капіталу:

- надходження від власників;
- чистий прибуток;
- інші надходження й операції, що збільшують власний капітал підприємства (зокрема, у вигляді безкоштовно отриманих ним необоротних активів, до оцінки необоротних активів).

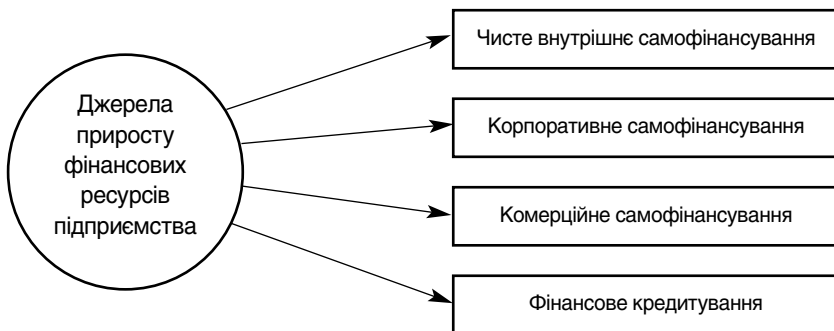
Остання складова зазвичай узагалі залишається поза увагою при розгляді фінансовими аналітиками джерел самофінансування, що, ймовірно, зумовлено особливостями формування цих елементів власного капіталу чи їх негрошовою формою. На наш погляд, зазначені джерела збільшення власного капіталу також доцільно відносити до складу джерел самофінансування, хоча при цьому вони потребують відокремлення у класифікації джерел самофінансування. Надходження від власників та інші джерела збільшення власного капіталу можуть у сукупності класифікуватись як корпоративне самофінансування.

Як приховане самофінансування (у третьому із вищезазначених підходів) здебільшого розглядають створення забезпечень наступних виплат і платежів (для виплат персоналові, для нарахувань у фонди соціального страхування, на додаткове пенсійне забезпечення, для виконання зобов'язань перед кредиторами, для погашення безнадійної дебіторської заборгованості та ін.) і поточні зобов'язання перед персоналом. Але нормальна діяльність підприємства пов'язана також із

можливістю залучення ресурсів комерційного кредитування (відстрочення платежу) при оплаті підприємством придбаних сировини, матеріалів, послуг, відстрочки (чи розстрочки) податків, отримання авансів за довгостроковими контрактами тощо.

На наш погляд, ці фінансові ресурси можуть обґрунтовано розглядатись як прирівняні до власних (так звані “стійкі пасиви” в термінології радянських часів) і включатися до складу джерел самофінансування. Їх використання здійснюється, як правило, на безоплатній основі, чим такі фінансові залучення принципово відрізняються від залучень позикового капіталу в рамках банківських кредитів чи облігаційних позик. Щодо зазначених джерел фінансування нами запропонована узагальнювальна назва “комерційне самофінансування” (замість “прихованого самофінансування”), що відбиває економічну сутність процесів, які призводять до відповідного збільшення фінансових ресурсів підприємства та здебільшого обумовлені політикою комерційних відносин із контрагентами.

З огляду на вищевикладене, нами пропонується здійснювати аналіз процесів формування фінансових ресурсів, базуючись на оцінках приросту (зменшення) фінансових ресурсів підприємства з їх класифікацією за джерелами фінансування (див. рис.).

Р и с. Класифікаційні ознаки джерел приросту фінансових ресурсів підприємства

У основі оцінки приросту фінансових ресурсів підприємства за рахунок *чистого внутрішнього самофінансування* — частина чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства (тезаврований прибуток), та нарахована амортизація; *корпоративного самофінансування* — надходження від власників та результати інших операцій, що ведуть до змін у власному капіталі; *комерційного самофінансування* — чистий приріст зобов’язань, обумовлених операціями комерційного характеру, та інших зобов’язань, крім фінансових — перед банками та іншими фінансовими установами; *фінансового кредитування* — збільшення фінансових зобов’язань перед банками та іншими фінансовими установами.

У табл. 1 наведено джерела збільшення фінансових ресурсів підприємства за кожною із зазначених класифікаційних груп, та інформацію, яка відбивається у фінансовій звітності відповідно до вимог Національних положень (стандартів)

бухгалтерського обліку³. З метою більш стислого викладу таблиця містить коментарі лише щодо ситуацій збільшення фінансових ресурсів підприємства.

Однією з принципових особливостей запропонованого підходу до здійснення оцінки приросту фінансових ресурсів підприємства (як за окремими класифікаційними групами джерел фінансування, так і в цілому по підприємству) є те, що в основу оцінки збільшення зобов'язань, які примножують фінансові ресурси підприємства, покладено їх “чистий приріст”. Відповідні оцінки “чистого приросту” зобов'язань, віднесених у запропонованій класифікації до джерел комерційного самофінансування, здійснюються шляхом таких корегувань: приріст зобов'язань, відображений за відповідними статтями пасивів балансу (забезпечень наступних витрат і платежів, відстрочених податкових зобов'язань, інших довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, крім зобов'язань за фінансовими кредитами, та доходів майбутніх періодів) корегується (зменшується) на приріст активів за такими їх статтями, як довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, векселі одержані, дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, дебіторська заборгованість за розрахунками, інші види поточної дебіторської заборгованості, витрати майбутніх періодів.

Підсумкову оцінку приросту (зменшення) фінансових ресурсів підприємства за період пропонується здійснювати, враховуючи:

- приріст валюти нетто-пасивів балансу за період,
- приріст амортизаційних відрахувань за період.

Нетто-пасиви балансу — це власний капітал і чисті зобов'язання, які доцільно враховувати в контексті аналізу процесів формування фінансових ресурсів підприємства, спираючись на вищевикладені принципові підходи до визначення приросту фінансових ресурсів за класифікаційними групами джерел фінансування.

Підсумкову оцінку валюти нетто-пасивів балансу та її приросту за період пропонується здійснювати шляхом “взаємозаліку” показників окремих статей пасивів із окремими статтями активів (табл. 2 і 3).

У контексті аналітичної оцінки приросту фінансових ресурсів та самофінансування як динамічного процесу пропонується при проведенні фінансового аналізу на рівні підприємства визначати такі відносні показники:

1. *Індекси збільшення (зменшення) фінансових ресурсів за рахунок самофінансування* — як приріст фінансових ресурсів за окремими класифікаційними групами джерел самофінансування у процентному відношенні до підсумку валюти нетто-пасивів балансу й накопиченої амортизації станом на початок періоду.

2. *Маржинальні коефіцієнти самофінансування* — як приріст фінансових ресурсів за окремими класифікаційними групами джерел самофінансування у відношенні до загального приросту валюти нетто-пасивів балансу й нарахованої амортизації за період.

³ Див.: Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Таблиця 1. Класифікація процесів формування фінансових ресурсів за джерелами фінансування та їх відображення у фінансовій звітності

Класифікаційна ознака	Джерела збільшення фінансових ресурсів	Розкриття інформації у фінансовій звітності*
Чисте внутрішнє самофінансування	Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства (тезаурований прибуток) Амортизаційні відрахування	— спрямування прибутку до статутного капіталу (ст. 150, ф. № 4) — збільшення резервного капіталу (додатні зміни за ст. 340 ф. № 1) — збільшення нерозподіленого прибутку (додатні зміни за ст. 350 ф. № 1) — нарахована амортизація (ст. 260, ф. № 2)
Корпоративне самофінансування	Надходження від власників, що ведуть до збільшення власного капіталу Інші зовнішні надходження та результати операцій, що ведуть до збільшення власного капіталу	— внески учасників у капітал (ст. 180 — разом, ф. № 4) — погашення заборгованості з капіталу (ст. 190, ф. № 4) або зменшення неоплаченого капіталу (від'ємні зміни за ст. 360, ф. № 1) — збільшення іншого додаткового капіталу (додатні зміни за ст. 330, ф. № 1) — зменшення вилученого капіталу (від'ємні зміни за ст. 370, ф. № 1)
Комерційне самофінансування	Зобов'язання, обумовлені операціями комерційного характеру (стійкі пасиви) у складі: — забезпечення наступних витрат і платежів; — відстрочених податкових зобов'язань; — заборгованості за довгостроковими та поточними зобов'язаннями (крім зобов'язань за фінансовими кредитами); — доходів майбутніх періодів	— приріст забезпечень наступних витрат і платежів (додатні зміни за ст. 430, ф. № 1) — чистий приріст довгострокових зобов'язань, крім зобов'язань за фінансовими кредитами (додатні зміни за ст. 470, ф. № 1 мінус додатні зміни за ст. 050, ф. № 1) — чистий приріст відстрочених податкових зобов'язань (додатні зміни за ст. 460, ф. № 1 мінус додатні зміни за ст. 470, ф. № 1) — чистий приріст заборгованості за поточними зобов'язаннями (зменшений на приріст дебіторської заборгованості), крім зобов'язань за фінансовими кредитами (додатні зміни за ст. 520—610, ф. № 1 мінус додатні зміни за ст. 150—210 ф. № 1) — чисте збільшення доходів майбутніх періодів (додатні зміни за ст. 630, ф. № 1 мінус додатні зміни за ст. 270, ф. № 1)
Фінансове кредитування та інші збільшення зобов'язань	Зовнішні надходження та результати операцій, що ведуть до збільшення позичкового капіталу чи змін його структури	— збільшення зобов'язань за довгостроковими кредитами банків (додатні зміни за ст. 440, ф. № 1) — збільшення зобов'язань за іншими довгостроковими фінансовими зобов'язаннями (додатні зміни за ст. 450, ф. № 1) — збільшення інших довгострокових зобов'язань (додатні зміни за ст. 470, ф. № 1) — збільшення зобов'язань за короткостроковими кредитами банків (додатні зміни за ст. 500, ф. № 1) — збільшення поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями (додатні зміни за ст. 510, ф. № 1)

* Під додатними змінами статей звітності розуміється різниця між відповідними показниками балансу на кінець і на початок періоду. Якщо замість додатних змін статті фінансової звітності мають від'ємні зміни, вони враховуються у зменшення фінансових ресурсів.

Таблиця 2. Складові оцінки валюти нетто-пасивів балансу за інформацією фінансової звітності

№ з/п	Складові нетто-пасивів балансу	Розкриття інформації у фінансовій звітності*
1.	Власний капітал	ст. 380, ф. № 1
2.	Забезпечення наступних витрат і платежів	ст. 430, ф. № 1
3.	Чисті довгострокові зобов'язання (скореговані на довгострокову дебіторську заборгованість та відстрочені податкові активи)	ст. 480, ф. № 1, <i>мінус</i> ст. 050—060, ф. № 1
4.	Чисті поточні зобов'язання (скореговані на “поточних дебіторів” у складі векселів одержаних і поточної дебіторської заборгованості)	ст. 620, ф. № 1, <i>мінус</i> ст. 150, 160, 170—210, ф. № 1**
5.	Чисті доходи майбутніх періодів (скореговані на витрати майбутніх періодів)	ст. 630, ф. № 1, <i>мінус</i> ст. 270, ф. № 1**
РАЗОМ валюта нетто-пасивів балансу (п. 1 + п. 2 + п. 3 + п. 4 + п. 5)		

* Під додатними змінами статей звітності розуміється різниця між відповідними показниками балансу на кінець і на початок періоду. Якщо замість додатних змін статті фінансової звітності мають від'ємні зміни, вони враховуються у зменшення фінансових ресурсів.

** Від'ємні значення є чистою вартістю за відповідними статтями нетто-активів балансу.

Оскільки коефіцієнти зазначеної групи базуються на змінах балансових оцінок за звітний період, пропонується застосовувати до них термін “маржинальні”. Цей термін (стосовно доходів, витрат тощо) набув поширення саме в характерис-

Таблиця 3. Складові оцінки приросту валюти нетто-пасивів балансу за інформацією фінансової звітності

№ з/п	Приріст валюти нетто-пасивів балансу	Розкриття інформації у фінансовій звітності*
1.	Збільшення власного капіталу	додатні зміни за ст. 380, ф. № 1
2.	Збільшення забезпечень наступних витрат і платежів	додатні зміни за ст. 430, ф. № 1
3.	Чисте збільшення довгострокових зобов'язань (скореговане на довгострокову дебіторську заборгованість та відстрочені податкові активи)	додатні зміни за ст. 480, ф. № 1, <i>мінус</i> додатні зміни за ст. 050—060, ф. № 1
4.	Чисте збільшення поточних зобов'язань (скореговане на збільшення оборотних активів за рахунок векселів одержаних і поточної дебіторської заборгованості)	додатні зміни за ст. 620, ф. № 1, <i>мінус</i> додатні зміни за ст. 150, 160, 170—210, ф. № 1
5.	Чисте збільшення доходів майбутніх періодів (скореговане на збільшення витрат майбутніх періодів)	додатні зміни за ст. 630, ф. № 1, <i>мінус</i> додатні зміни за ст. 270, ф. № 1
РАЗОМ приріст валюти нетто-пасивів балансу (п. 1 + п. 2 + п. 3 + п. 4 + п. 5) На додатну величину збільшується валюта нетто-пасивів балансу за період На від'ємну величину зменшується валюта нетто-пасивів балансу за період		

* Під додатними змінами статей звітності розуміється різниця між відповідними показниками балансу на кінець і на початок періоду. Якщо замість додатних змін статті фінансової звітності мають від'ємні зміни, вони враховуються у зменшення фінансових ресурсів.

тиках змін економічних явищ (показників), які відбулися внаслідок “останнього кроку” економічного суб’єкта. Склад і порядок визначення запропонованих показників аналізу процесів самофінансування на підприємстві наведено в табл. 4.

Таблиця 4. Склад і порядок визначення показників аналізу процесів самофінансування на підприємстві

Індекси збільшення (зменшення) фінансових ресурсів за рахунок джерел самофінансування	
Індекс приросту (зменшення) фінансових ресурсів за рахунок джерел внутрішнього чистого самофінансування	$\Delta \text{СФ(внч)} = \frac{\Delta \text{СФвнч}}{\text{НБ} + \Sigma \text{А}} \times 100\%$
Індекс приросту (зменшення) фінансових ресурсів за рахунок джерел корпоративного самофінансування	$\Delta \text{СФ(крп)} = \frac{\Delta \text{СФкрп}}{\text{НБ} + \Sigma \text{А}} \times 100\%$
Індекс приросту (зменшення) фінансових ресурсів за рахунок джерел комерційного самофінансування	$\Delta \text{СФ(кмц)} = \frac{\Delta \text{СФкмц}}{\text{НБ} + \Sigma \text{А}} \times 100\%$
Інтегральний індекс приросту (зменшення) фінансових ресурсів за рахунок джерел самофінансування	$\Delta \text{СФ(інтегр)} = \frac{\Delta \text{СФвнч} + \Delta \text{СФкрп} + \Delta \text{СФкмц}}{\text{НБ} + \Sigma \text{А}} \times 100\%$
Маржинальні коефіцієнти самофінансування	
Маржинальний коефіцієнт внутрішнього чистого самофінансування	$\text{МКСФ(внч)} = \frac{\Delta \text{СФвнч}}{\Delta \text{НБ} + \text{А}}$
Маржинальний коефіцієнт корпоративного самофінансування	$\text{МКСФ(крп)} = \frac{\Delta \text{СФкрп}}{\Delta \text{НБ} + \text{А}}$
Маржинальний коефіцієнт комерційного самофінансування	$\text{МКСФ(кмц)} = \frac{\Delta \text{СФкмц}}{\Delta \text{НБ} + \text{А}}$
Маржинальний коефіцієнт загального самофінансування	$\text{МКСФ(заг)} = \frac{\Delta \text{СФвнч} + \Delta \text{СФкрп} + \Delta \text{СФкмц}}{\Delta \text{НБ} + \text{А}}$
<i>Умовні позначення:</i>	
$\Delta \text{СФвнч}$ — приріст фінансових ресурсів за рахунок джерел внутрішнього чистого самофінансування; $\Delta \text{СФкрп}$ — приріст фінансових ресурсів за рахунок джерел корпоративного самофінансування; $\Delta \text{СФкмц}$ — приріст фінансових ресурсів за рахунок джерел комерційного самофінансування; А — нарахована за період амортизація; $\Sigma \text{А}$ — накопичена амортизація станом на початок періоду; НБ — валюта нетто-пасивів балансу станом на початок періоду; $\Delta \text{НБ}$ — приріст валюти нетто-пасивів балансу за період.	

Запропоновані показники можуть бути рекомендовані для використання не тільки при здійсненні аналізу процесів фінансування та самофінансування за звітний період, а й як складові системи планових і нормативних показників (індикаторів) при обґрунтуванні прогнозів та планів подальшого розвитку процесів забезпечення підприємства необхідними фінансовими ресурсами.